

**Ն.Ս.Օ. Տ.Տ. ՎԱԶԳԻՆ Ա.
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՆԵՏԻԿ**

(12 - 15 ՄԱՅԻՍ, 1970)

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԵՒ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ

Մայիս 12ի կէսօրին, ըստ ծրարուած յայտադրի, Վեհափառ Հայրապետը, Հոռմի պաշտօնական այցելութիւններն աւարտած, փոքր շքախումբով մը կը մեկնի դէպի Վենետիկ, ճեպընթաց չոգեկառքով:

Վեհափառ Կաթողիկոսին կ'ընկերակցին՝ Գրշ. Հայկազուն Արքայ. Արքահամեան (Լուսարարապետ Մայր Աթոռի եւ Ատենապետ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի), Գրշ. Տ. Բարդէյ Արքայ. Ապատեան (Կթղ. Պատուիրակ հարաւային Ամերիկայի), Գրշ. Զոհն Եպսկ. Տէր-Յակոբեան (Առաջնորդ Իտալիոյ Հայոց), Հոգշ. Նարեկ Վրդ. Շաքարեան (Վանահայր Գեղարդայ վանքին եւ Գաւազանակիր Վեհ. Հայրապետի), Տիար Պարզե Շահպաղեան (Գլխ. քարտուղար Մայր Աթոռի մէջեկեղեցական յարաբերութիւններու բաժնի), Տիար Ստեփան Սրապեան (Նախագահ Իտալահայ զաւուրի):

Ս. Ղազարի վանքին կողմէ, հիւրերուն կ'ուղեկցին Գրպժ. Կարապետ Եպսկ. Ամատունի (Առաք. Եքարք Ֆրանսայի Կթղ. Հայոց), Հ. Սամուէլ Վրդ. Արամեան (Մեծաւոր Հոռմի Միխիթարեան Վանատան), Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան (Ընդհ. Քարտուղար Միխիթարեան Միարանութեան):

Մեր օթեակներուն մօտ՝ տեղ զրաւած են նաեւ այլ ազգայիններ, որոնց կարգին

յիշատակելու ենք՝ վարպետ և համակրելի լուսանկարիչ Պր. Ա. Գաւազեան, իր ազնիւ Տիկնոջ հետ (Թորոնթոյէն):

Հաճելի ճամբորդութիւնէ մը ետք, իտալական պայծառ արեւով ու կանաչադարձ բնութեան ընդմէջէն, երեկոյեան ժամը 7ի առեւտրը, չոգեկառքը կանգ կ'առնէ Վենետիկի կայարանին մէջ:

Դրօշներ, դարձ ու ծաղիկ, ամէնուր... կը զրաւեն իսկոյն ուղղորութիւնը բոլոր հիւրերուն: Վենետիկի կայարանը բացառիկօրէն չեղադարձուած է, ազնիւ բարեացակամութեամբ քաղաքական վերին իշխանութիւններուն, ի պատիւ Վեհափառ Հայրապետին:

Ընդառաջ փութացած են, Վենետիկի եկեղեցական իշխանութիւններէն՝ նորընտիր Պատրիարքը՝ Ամնատ. Ա. Լուչիանի, Փոխանորդ Եպսկ. Գրպժ. Ծ. Օլիվիթի, Ս. Մարկոսի տաճարին աւագեղէց Գրպժ. Ծ. Սքարփա. քաղաքական իշխանութիւններէն, Նահանգապետը՝ Նիքոսիա, Քաղաքապետը՝ Յուարեթթոյ Ֆրաքա, Ոստիկանապետը՝ Մացցոլա, Կայարանապետ Փաւստի՝ իր պաշտօնակիցներով: Վանքին կողմէ՝ Ընդհ. Արքահայր Գրպժ. Հմայեակ Վրդ. Կէտիկեան, բազմաթիւ վարդապետներ, Մուրատ - Ռափայէլեանի Տեսուչը, ուսուցչական կազմը եւ աշակերտութիւնը բոլոր: Ներկայ են լրագրական թղթակիցներ, լուսանկարիչներով: Կայարան փութացած է Վենետիկի հայ զաւուրը, Հայ ուսանողական Միութեան երիտասարդ անդամները, Միլանոյէն եւ

Ս. Ղազարի տաճարին մէջ, վեհափառ Հայրապետը կ'ողջունէ եւ կ'օրհնէ Միֆթարի որդիները
(12 Մայիս 1970)

այլ շրջաններէ հրաւիրուած պատուական աղագայիները ու բարեկամները :

Խանդավառ «կեցցէջ»ներու մէջ՝ վեհափառը կ'իջնէ շողեկառքէն. տեղի կ'ունենայ յուզիչ ողջագուրում :

Մեծարանքի դահլիճին մէջ, բոլոր մեծամեծ ներկաները կ'ողջունեն վեհափառ Հայրապետը, որ շնորհակալութեան խօսք կ'ուզէ մի առ մի : Եւ ապա մեկնում... :

Պատուոյ դորդերու երկայնքին շարունակ է Մուրառ-Ռափայէլեան վարժարանի աշակերտութիւնը, պաշտօնական դրօշակով. հայրենի երգերու խանդավառ ընկերակցութեամբ (Բամ. փոքրտան, Ծաղկի՛ր, ագատ իմ Հայրենիք...) շքախումբը կը յառաջանայ դէպի քարափ. անթիւ ժողովուրդ հաւաքուած է շուրջը. նոյնիսկ բազմաթիւ Խաղաղիներ կը վազեն Աջն համբուրելու խաչանիշ վեղարով Արեւելից Հայրապետին, որ հին դարերու ծայնն ու վկայութիւնը կը բերէ, կար-

ծէք, Արեւելքի սերահար ու հայասէր վեհաճիւղին :

Վեհափառը, իր հետեւողներով, տեղ կը զբաւէ շողեկառքներու մէջ, որոնք սիրալոյսով տրամադրուած են Նահանգապետին կողմէ. միւս հիւրերը, աղագայիներ, ուսանողներ, այլ շողեկառքներով, խանդավառ ծափերու մէջ, կը մեկնին միասնաբար դէպի Ս. Ղազար :

Ագրիականի դշոյսին զեղակերտ պալատները լճակին ջուրերուն մէջ են խոնարհած, վերջալոյսի այդ զեղեցիկ պահուն, հեռուոր Արարատեան աշխարհէն եկող վեհափառ Հայրապետն ողջունելու :

Կը լսուի արգէն Ս. Ղազարի զանգերուն հանդիսաւոր զօղանջը : Միաբանութիւնը բոլոր փոքրիկ Հայաստանի քարափն է հաւաքուած. ծերունի վարդապետներ, աշակերտներ, զպիւրներ, սարկաւաղներ «Հրաշափառ»ով կ'ողջունեն Ամենայն Հայոց վեհափառ Կաթողիկոսը :

Անցնելով վանքի ծաղկազարդ քառանկիւնի դուռը կամարներու տակէն, թուփօրը կը մտնէ եկեղեցի. չքախումբը կը բարձրանայ դաս. ժողովուրդը տեղ կը դրաւ տառանին մէջ: Լոյսերու մէջ կը ծփան որմանկար սուրբերը բոլոր Հայ Եկեղեցւոյ:

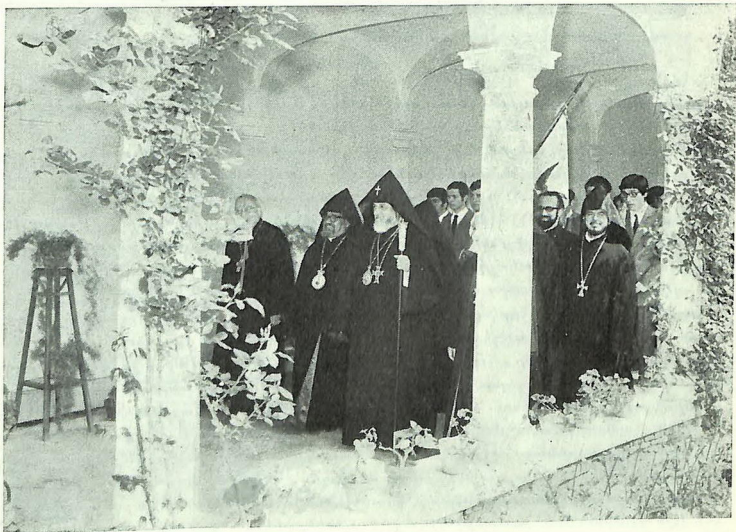
«Այսօր է գոր արար Տէր» Սաղմոսի հանդարտ արտասանութենէն ետք (Սղմ. 127րդ), կը հնչէ «Ուրախ լիք, աւրբ եկեղեցի» խնկաւէտ շարականը, Կոմիտասեան եղանակով, նուագարանի ընկերակցութեամբ քաղցրացած:

Շարականէն քնարան առնելով, Միւրաւնութեան Ընդհ. Արքահայրը սրտաբուլի ուղերձով պաշտօնապէս կ'ողջունէ Վեհ. Հայրապետը, որ շատ յուզումով կը պատասխանէ ուղերձին, ուղեկցելով վերջին օրերու պատմական ապրումները: Այս ճառերը զբաւած են մեր թերթի ներկայ թիւին առաջին էջերը:

«Այսօր աստուածութիւն» շարականով վերջ կը գտնէ հոգեպարար այս հանդիպումն ու արարողութիւնը: Վեհափառը «Պահպանիչ»էն ետք, բոլոր ժողովուրդը խանդավառօրէն կ'երգէ «Հայր մեր»:

Ներկաները թափօրով կ'առաջնորդուին հիւրասենեակ, ուր տեղի կ'ունենայ աջահամբոյր եւ պատուասիրութիւն: Բիշ ետք, հրաժեշտ առնելով հիւրերէն, Վեհափառ Հայրապետը կը բարձրանայ Վանքին Արքայարանի յարկարածինը: Գրչ. Սրբազաններէն ոմանք կը մնան վանք, ուրիշներ կ'առաջնորդուին Մուրառ-Ռափայէկեան վարժարան: Հիւրերը կը մեկնին Վեհտօրիկ:

Վանական ընթրիքէն ետք, ընթերցատարի դահլիճին մէջ (ձեմարան) տեղի կ'ունենայ մտերմական տեսակցութիւն՝ Վեհափառ Հայրապետի եւ Մխիթարեան Ուխտի վարդապետներու միջեւ:

Ս. Ղազարի գուրբ կամարներուն տակ, վեհափառ Հայրապետը՝ իր շխախումբով

(13 Մայիս 1970)

Վեհ. Հայրապետի շխախուժքը կ'ուղղուի դէպի
Հ. Ալիշանի սեմեակ-քանգարանը (13 Մայիս 1970)

այստեղ, համբուրելու այս դուռը, ուսկից այս ծե-
րունքն մտած ու ելած է, փոքրիկ կարբեղ մը իր
ձեռքին մէջ, ու գացած է այդ կանքեղով դէպի ե-
կեղեցի, միաբն. Աստուծոյ, եւ սիրտն՝ իր սիրելի
Հայրենիքին:

Երբ այսօր կը քանամք այս դուռը, իմ սիրտս
կ'երթայ դէպի Հայաստան, դէպի մեր լեռները,
իրեն տեղ կարծես համբուրելու այն սրբազան վայ-
րերը, այն սրբատաշ քարերը, այն մատեանները,
որոնք կը համգշին ոչ միայն երեսանի մատենա-
դարանին մէջ, էջմիածնի մէջ, այլ մեր հայ ժո-
ղովորդի սրտին մէջ, ու մեր հայուքեան երկին-
քին տակ:

Կը խնդրեմ Վեհափառ Հայրապետէն՝ որ գայ
եւ կտրէ այս ժապաւենը եւ քոյլ տայ մեզի եր-
թալու համբուրելու այս որմերը, որոնք տակաւին
շրթներու բոյրն ունին մեր անմահ եւ մեծ հայ-
րենասէր Ալիշան վարդապետին»:

Ապա խօսք կ'առնէ Վեհ. Կաթողիկոսը,
ողկույնելով Հ. Ալիշանի բացատրիկ գերբ
եւ հսկայ վաստակը՝ մեր վերածնունդի
պատմութեան մէջ, անուանելով զայն ո՛չ
թէ լոկ զիտնական մը կամ հմուտ բանա-
սէր մը, այլ «ամբողջ Ակադեմիա մը»:

Ճատը իր ամբողջութեամբ տե՛ս սոյն
թերթի վերջաւորութեան, էջ 203:

Ծափերու մէջ, Վեհ. Հայրապետը կը
կտրէ ժապաւենը, ըսելով. «Խոր յուզու-
մով, բայց եւ հոգեկան անսահման ուրա-
խութեամբ՝ Մեմֆ պիտի քանամք այս
դուռը, Մեր օրհնութիւնը բերելու՝ Մայր
Արոտ Ս. էջմիածնէն, սուրբգրական յա-
ւիտեական Հայաստանէն, Հ. Ալիշանի
յիշատակին»:

Կը բացուի դուռը. հիւրերը կը մտնեն
Ալիշանի սեմեակը: Նոյն են զբաղարանը,
աղօթարանը, խաչելութիւնը, սեղանն ու
աթոռը. մասնաւոր ապակեղարակի մէջ
հաւաքուած են Նահապետին զբնական
առարկաները՝ զրիչ, մատիտներ, կաղա-
մար, ակնոց, քանակ, մկրատ, կարկին,
անձնական այլ յիշատակներ: Առանձին
տեղ կը զբաւէ կանթեղը, որով սովոր էր
ամէն առաւօտ կանուխ իջնել եկեղեցի.
մօմի վերջին կտորիկը՝ Նահապետի ձեռ-
քէն է գետեղուած: Փոքրիկ չըջնակի
մէջ՝ թեւեր անոր ձիւնափայլ մօրուքէն:

Գրաբարանին մէջ չարուած են հսկայ
«Հայկարան»ները, ձեռագիր այլ թանկ-
արժէք գրութիւններ, 80ի Հափ հրատա-
րակութիւններէն օրինակներ, յաճախ իր-
մէ խոկ վերաբնուած ու սրբապաշտած,
կամ ընծայուած՝ հոգեզոյրներու:

Պատին վրայ՝ Հայաստանի աշխարհա-
դրութեան քարտէսը, սյուղով՝ իր բազմա-
մեակ աշխատանքներուն. Աւարայրի ճա-
կատամարտին դուռնակեղ պատկերը, ար-
զիւնը՝ իր վառ երեւակայութեան. սրբ-
բազան այլ նկարներ՝ որոնք զարդերն են
եղած Նահապետին համեստ սեմեակին:

Պահ մը յանկարծ լուծիւն կը տրէ:
Ուխտիս Ընդհ. Արքահայրը՝ Վեհափառ
Հայրապետին կը ներկայացնէ Միաբա-
նութեան կողմէ նուէրներ:

ա) Փառակալ՝ հատորներ Հ. Ալիշանի գործերէն (Սխուան, Սխական, Շիրակ, Հայաստան)։

բ) յիշատակի երեք մեծագլխի մետաղներ (Միւրթար, Ալիշան, Ս. Ղազար) որոնց ետեւ արձանագրուած է «Յիշատակ այցելութեան Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Վեհափառ Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց՝ Միտրարեան Միաբանութեան, Վեներտիկ - Ս. Ղազար, 1970»։

գ) Հ. Ալիշանի իւզաների մեծագլխի նըկարը (50×70 հրդմ.), ժամանակին զըծուած Նոէ Պորտլենտի խտալացի նկարիչէն, այժմ վարպետօրէն վերարտադրուած երիտասարդ նկարիչ՝ Ալեքսան Պրէճիկեանէ։

Ծափերը որոտընդոտ կը հնչեն. հիւրերը երկիւղածաբար կը դիտեն, կը համբուրեն Նահապետին ձեռագիրները, կ'օրհնեն անոր պայծառ յիշատակը։

ԲԱՅՈՒՄ ՆՈՐԱՎԵՐՏ ԶԵՌԱԳՐԱՏԱՆ

Վեհափառ Հայրապետն իր շքախոսութիւնէ հիւրերը բոլոր կ'առաջնորդուին Լորտ Պայրընի սենեակը. ժամը 11 ու կէսն է։

«Տէ՛ր, կեցո՛ւ դու զՀայս» կը լսուի խորհրդաւոր ու դաշն երկեցողութեամբ վանքի աշակերտներուն. «արա՛ զնոսա պայծառ... արա՛ հօր»։ Կ'արձագանդեն մեզմով կամարները Ս. Ղազարի, եւ ալիք ալիք անշուշտ կը հասնի մինչեւ Երեւան ու Ս. Էջմիածին։

Աւարտած է երգը։ Վեհափառ Հայրապետը դարձեալ փակ դռան մը առջեւ է. հոս ալ ժապաւէն մը։ Արծաթեայ մկրատը ձեռքին, Ն. Ս. Օծութիւնը կը դռէ։

«Այս ժապաւէնը պիտի կտրեմք հիմա, եւ այս դուռը պիտի բանամք, որ Մեզ պիտի առաջնորդէ դէպի նորակառոյց եւ նորահաստատ այս Զեռագրատունը, ուր կը պանծանուին Միտրարեան Հայրերու դա-

Հ. Ալիշանի սենեակ-բանգարանին առջեւ, հանդէսի պահուն (13 Մայիս 1970)

Հ. Ալիշանի սենեակ-քանդաքանին մէջ, Վեհափառ-
նին նուիրումը նկարին հետ (13 Մայիս 1970)

րերու ընթացքին հաւաքած հայ մատենագրութեան սուրբ գրքերը... Աստուած անասան պահէ այս Հաստատութիւնը»:

Բուն ծափեր. ժաղաչէն կ'իյնայ. կը բացուի դուռը. «Ո՛հ, սեանցելի է, շատ գեղեցիկ է» կը զոչէ Վեհափառ Հայրապետը հիացումով, ու կ'ընթայ բաղմիւ պատուոյ դահլիճ վրայ. շուրջը տեղ կը դրաւն շքախումբի անդամները եւ հիւրերը բոլորը:

Լոյսի եւ մշակոյթի փառապանծ տաճար մըն է Իսկապէս նոր Զեռարատունը, ուր շքեղազարդուած են այսօր Մլքէ Թադունի ու Սմբատ Սպարապետ, Ս. Ներսէս Լամբրոնացի ու Մխիթար Գոշ, Կոստանդին ու Թորոս մանրանկարիչներ, Սարգիս Պիծակ ու Ամիրտովլադ՝ իրենց իսկ հարազատ ձեռագիրներով:

Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաչեան, իր օրուան գլխաւոր բանախօս, մասնադիտութենէ կը պանծացնէ հայ արուեստի դանձեբը, յատկապէս վերլուծելով Ս. Ղազարի Զեռարատան թանկագին հաւաքածոյին (չուրջ 4000 ձեռագիր, 862 թուականէն մինչեւ 1750) արժէքը, տեսակները, մանրանկարչական հարստութիւնը:

Մխարանութեան Ընդհ. Գարտուղարը կը կարդայ Երեւանի Մաշտոցի անուան Մատենադարանի Վարչութեան կողմէ հասած շնորհաւորական զեղեցիկ նամակը, մարգարտանման բոլորգիր, ընտիր դրչութեամբ, դունազեղ խորանազարդով միջնադարեան, մաղաղթանման ողորկ թուղթի վրայ, նոր ուղղադրութեամբ (մեծութիւն 21×64 հրգմ.): Նամակ մըն ալ Սփիւքաշայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէին կողմէ: Նոյն օրը, յետ միջօրէի կը հասնի նաեւ ՀՍՍՀ Գիտ. Ակադեմիայի շնորհաւորական նամակը:

Այս երեք նամակներն ալ պիտի հրատարակուին սոյն թերթի վերջին բաժնին մէջ, էջ 212-214:

Հուսկ, մեծ ողևորութեամբ խօսք կ'անէ Վեհ. Հայրապետը, ողևորչելով հայ Ժողովուրդի անսահման պաշտամունքը բաղմազարեան՝ հանդէպ հայ զրին, դրչութեան ու զեղարուեստին, ըլլայ հին Ժամանակ, ըլլայ մանաւանդ մեր օրերուն: Ծնորհաւորելով ու զնահատելով Մխիթարեան Հայրերու դարաւոր աշխատանքը, Մխիթարեան Ուխտին կը նուիրէ ԺԲ. դարու նորոյայտ խաչքար մը, Գեղարդայ վանքի հնութիւններէն, հանդերձ եռատող երկաթադիր արձանադրութեամբ. նուիրական խաչքար՝ որ պիտի դայ հանդէլ իր եղբայրակից ձեռադրներուն քով, մեր հինաւորց փառքերն երգելու:

Խանդավառ ծափերու մէջ խաչքարը կը բացուի: Կրկին ծափեր անընդհատ:

Ճառը իր ամբողջութեամբ տե՛ս սոյն թերթի վերջաւորութեան, էջ 204:

Վեհափառ Կաթողիկոսը այնուհետեւ յուշանուններն կը բաժնէ ներկաներուն. Մխարանութեան Գրպմ. Ընդհ. Աբրահամ՝ արծաթեայ վերարտադրութիւն մը Էջմիածնի Աւետարանի փղոսկրէ կողքին, զեղեցիկ շրջանակի մէջ զետեղուած. միւս վարդապետներուն՝ սիրուն խաչքարիկներ, նմանահանութիւններ Ս. Էջմիածնի, Հռիփսիմէի եւ ալ տաճարներու, արծաթի կամ պղինձի վրայ, մետաքներ, խաչիկներ, նկարներ:

Նորակերտ Զեռագրատան մէջ, Վեի. Հայրապետը նուէրներ կը բաշխէ (13 Մայիս 1970)

Այնուհետեւ ներկաները հիացումով կը դիտեն ձեռագրական տեւական ցուցահանդէսը (մանրանկարներ, զրէութեան նոյժներ, արծաթեայ կոպքեր, մեծանուն հեղինակներու գրութիւններ, վերանորոգուած ձեռագիրներ, բարերար Պօղոս Բապէնեանի նուէրներ), որոնց մասին կը արուիէն դիճացուցիչ բացատրութիւններ:

Մեծ է բոլորին զնահատանքը՝ նոր ձեռագրատան ճարտարապետական բոլորաձեւ եզրկան կառուցուածքին համար մասնաւոր կառուցուածքին համար մասնաւոր, արդիւնք՝ բարերարին զաւակին՝ ծրար. Անտոն Իսպէնեանի վարդապետ յղացքին:

Միակ տխուր կէտը, այս ուրախ հանդէսին մէջ, բացահայտութիւնն է բարերարին՝ Տիար Պօղոս Բապէնեանի, որ Զեռագրատունը կառուցած էր 1967-1968 տա-րեւրջանին, ի յիշատակ իր սիրելի ծնող-րեւրջանին, ի յիշատակ իր սիրելի ծնող-ներուն՝ Գէորգ ու Լուիզ Բապէնեաննե-

րու: Զեռնարկը կը կատարուէր Միխիթարեան Հայրերու Ս. Ղազար կղզիին մէջ հաստատուելու 250ամեակի նուիրական առիթով: Ծիներարական աշխատանքները լրացած էին 1968ի վերջերս. յաջորդաբար զեռնարկեան աստիճանաւոր ջեռուցումի, պալմանաւոր խոնաւացումի եւ լուսաւորութեան բարդ սարքաւորումները. իսկ 1969ի ընթացքին՝ տեղի ունեցան ձեռագիրներու հակահետմի ու նոր դասաւորումի աշխատանքները: Վեհափառ Հայրապետի շնորհաբեր այցելութիւնը լաւագոյն պատեհութիւնն եղաւ բացումին. լուրը ուրախացուց Դճամեայ բարերարը, որ մեծ հաճոյքով կ'աւետէր Փաբլիգէն՝ իր մասնակցութիւնը: Աւագ... րօթաբեր հեռագիր մը, յանկարծ, կը դուժէր անոր մասը, այս հանդէսէն հաղիւ երեք շարքի առաջ:

«Յիշատակ արդարոյն օրհնեալ» եղեցի

կը կրկնէին բոլորը, Վեհափառ Հայրապետին հետ, ու մեծապէս գնահատելով անոր խոր պաշտամունքը՝ հանդէպ հայերէն ձեռագիրներուն, «այս սուրբ դերքերուն» — ինչպէս ըսաւ քիչ առաջ — լոյս ու երանութիւն կը ցանկային հանդուցեալին, որուն մարմինը կը հանդէժի հիմա խաղաղ՝ Ս. Ղազարի գերեզմանոցը, իր գերդաստանի շիրմին մէջ, իր պաշտելի ծնողներուն քովիկը, այս ձեռագրատունէն հաղիւ յիսուն քայլ անդին*:

Հանդէսէն ետք, Վենետիկի «Il Gazzettino» թերթին թղթակից հայազգի Պօլոս Րիցցի (Dott. Paolo Rizzi) հանդիպում կ'ունենայ Վեհ. Հայրապետին հետ, եւ հակիրճ հարցազրոյցէ մը յետոյ, օրհնութիւնը կ'առնէ Վեհին, իր թերթի բոլոր պաշտօնէութեան համար: Թերթը, յաջորդ օրը, գեղեցիկ նկարներով ընդարձակ հաղորդում մը կու տայ օրուան դէպքերուն եւ անոնց խորունկ նշանակութեան, հանդերձ հետաքրքրական հարցազրոյցով: Օրաթերթը, աղնութեան, այդ օրերուն, քանի մը անգամ՝ դանդաղ յօդուածներով ծանրացաւ այս այցելութեան մասին, հաղորդելով կարեւոր տեղեկութիւններ՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ Վեհ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կեանքի ու դործունէութեան նըկատմամբ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Կէսօր, վառական ճաշին կը հրաւիրուին բոլոր հիւրերը: Ծաշի ընթացքին՝ Գրպծ. Աբրահայրը ողեւորէ ուղերձով կ'ողկնոյցէ Վեհ. Հայրապետին տասնեւհինգամեայ եկեղեցւոյն ու ազգանուէր դործունէութեան պայծառ հանդուան-

ները. յատկապէս ծանրանալով Վեհափառին կողմէ Միաբանութեան հանդէպ ցոյց տրուած դուրդուրտ վերաբերումին մասին, մանաւանդ 1966ի ջրհեղեղի տըխուր օրերուն: Կը փակէ իր խօսքերը՝ ողջոյն ուղղելով Հայաստանի ժողովուրդին, անոր Ղեկավարներուն եւ մշակութային մարմիններուն:

Ծառը ամբողջութեամբ կը տրուի այս թերթի վերջաւորութեան, էջ 200:

Երիտասարդ միաբաններէն մէկը խանդավառօրէն կը կարդայ՝ Միաբանութեան կողմէ Վեհափառին ուղղուած ձօներգքերթում մը, այս շնորհաբեր այցելութեան պահը անմահացնելով. հեղինակն է Հ. Վահան Վրդ. Յովհաննէսեան. քերթումէն օրինակներ, գեղատիպ ձախատով, կը բաժնուին բոլոր ներկաներուն. իսկ Վեհ. Հայրապետին կը ներկայացուի նոյն քերթումով ձեռագիրը, մասնաւոր զձաղրութեամբ շրջանակուած:

Խոր յուզումով՝ խօսք կ'առնէ հուսկ Վեհափառը, յայտնելու իր ջերմ շնորհակալութիւնը, բերելու անգամ մը եւս իր աստուածաւանդ օրհնութիւնը Մխիթարի Տան եւ բոլոր ներկաներուն, դովճ հիւսելով «վասն հաւատոց եւ վասն հայրենաց» նշանաբանին, որ վարդանանց օրերէն մինչեւ Մխիթար ու Ալիշան եւ այժմ ալ կը մնայ լուսաշող դադափարականը բոլորիս:

Գրպծ. Աբրահայրը յիշատակի մետալ կը նուիրէ Վեհ. Հայրապետին (13 Մայիս 1970)

*) Խոր ցառով արձանագրելու պահուն՝ մեր տիքի բարեբար Տիար Պօլոս իսպէնեանի տխուր բաժնումը, որ ամակնկալօրէն տեղի ունեցած է Փաբիգ, մինչ հանդիպով կը պատրաստուէր մասնակցելու նորակառոյց Զեռագրատան բացումի հանդէսներուն, կը խոստամամբ առանձնապէս խօսիլ յաջորդաբար՝ լուսահոգի համգուցեալին կեանքին ու գործին մասին:

Ճառը ամբողջութեամբ կը տրուի սոյն թերթի վերջաւորութեան, էջ 207:

Վեհ. Հայրապետը կ'աւարտէ իր խօսքերը՝ Գրպօ՝ Արքահօր նուիրելով 1969 թուականի միւռնօրհնութեան յիշատակն անմահացնող մետաղներ, արծաթէ ու պղինձէ:

Ճաշէն ելլելով, պարտէզին մէջ, զբարթ երկնքի մը տակ, խմբանկարներու վերապահուած ուրախ պահուն, Գրպօ՝ Արքայաբը մետաղներ կը բաշխէ բոլոր հիւրերուն, այս նուիրական այցելութիւնը եւ Հ. Ալեքանի յիշատակն յաւերժացնող:

ՄԽԻԹԱՐ ԱՅԲԱՀՕՐ ԴԱՄԲԱՆԻՆ ՇՈՒՐՔ

Վանական մեծ տօներուն, Մխիթարեան Հայրերը սոյնը են մասնաշաղկապու զոհութիւն մատուցանել Ս. Աստուածամօր, որուն հօր ու մայրենի հովանիին է յանձնուած Մխիթարի Տունը, իր հիմնարկութեան առաջին օրերէն:

Գահարանական այս արարողութիւնը՝ այսօր տեղի կ'ունենայ Մխիթար Արքահօր ծաղկալարը դամբանին շուրջ: Երեկոյեան ժամը հինգուկէսն է:

Վեհ. Հայրապետը բազմած է աւագ բեմի վահան, իր շուրջն ունենալով Ուխտիս Գրպօ՝ Արքայաբը եւ շքախումբի միւս Գրչ. Արքայան Հայրերը: Կը մասնակցին բոլոր հիւրերը:

Արարողութեան ընթացքին, վանքի աշակերտներու երգչախումբը յուղումով կ'երգէ զոյգ տաղեր, «Աղայնմ գեղ» եւ «Աննադիմ խորան» բառերով սկզբնաւորը, որոնց ընթացքին ու երգին հեղինակն է ինք Մխիթար Արքայաբը, տակաւին պատանի սարկաւաղ: Տաղերն ուղղուած են Ս. Աստուածածնի, սրտախոյզ զգացումներու մարդարիտներով եւ փառաբանական սիրուն մակդիրներով ընդհուպ ուսած: Երգերն աւանդաբար հասած են մեղի: Վերջերս, Հ. Ղեւոնդ Վրդ. Տայմեղի: Վերջերս, Հ. Ղեւոնդ Վրդ. Տայմեղի: Վերջերս, Հ. Ղեւոնդ Վրդ. Տայմեղի: Վերջերս, Հ. Ղեւոնդ Վրդ. Տայմեղի: Վերջերս, Հ. Ղեւոնդ Վրդ. Տայմեղի:

Երգերուն կը յաջորդէ Նարեկացիի ա-

Ս. Ղազարի պարտէզին մէջ, Մխիթարի արձանին առջեւ (13 Մայիս 1970)

զօթամատոյցին ՏՕրդ Բանը, կարգացուած հանդիսաւոր շնչումով եւ զգացումով, դասին մէջտեղէն, որու զաղաթին կը փայլիլի Վանայ մեծ ձգնաւորին ոսկեղրուաղ նկարը, կիսաստուերի խորհրդաւոր ցոլգերով: Աստուածամօր ուղղուած ամենագեղեցիկ երգաղօթքն է ատիկա, բոլոր պղծութեւ, բոլոր եկեղեցիներու հոգեւոր զրահանութեան մէջ. հեծկտագին եւ յուսալիւր աղաղակն է յոյնաբեկ մարդուն՝ դէպի «Երկնաւոր արքայուհի», «մարմնասեւիլ քերթեմ», «բարեշնորհ Միջնորդը», «շնորհաբաշխ Տիրամայրը»:

Կոմիտասեան «Տէր ողորմես»-ի պաշտաղին հնչիւնները մեղմով կու դան ձուլուիլ Նարեկեան աղօթքի երկնապայ բեկեղեկումներուն, երկինք հանելու Մխիթարի որդիներուն ջերթ իզմերը:

Վեհ. Հայրապետը՝ Մխիթարեան Հայրերու հետ (15 Մայիս 1970)

Կ'աղօթէ Վեհափառ Հայրապետը, կ'աղօթեն Մխիթարի զաւակները, կ'աղօթէ նոյն ինքն Երանաշնորհն Մխիթար. «Աշխարհի խաղաղութիւն... Եկեղեցւոյ պայծառութիւն, ... Ազգիս Հայոց սէր միութիւն ... Ուխտիս մերոյ հաստատութիւն ... Ննջեցելոց արժայութիւն...»:

Վեհ. Հայրապետի «Պաշտօնի»-ով կը փափուի արարողութիւնը:

ՍՐԲԱԶԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆՈՒՅՏ

Վեհ. Հայրապետն եւ հիւրերը կ'առաջնորդուին աւանդատուն, ուր սեղաններու վրայ՝ դեռեղում են ոսկեճամուռ եւ դեղեցկահիւս չուրջառներ, սարկաւապի շապիկներ, խոյրեր, սաղաւարտներ, արծաթեայ եւ ոսկեղէն սկիւններ, մանաւանդակներ, վարդապետական եւ եպիսկոպոսական զաւարաններ, խաչեր:

Տարիներու ընթացքին, Արեւելքին հա-

ւաքում, հայաբուստ թանկազին ըսպաններ են, կամ Եւրոպայ յորինումը սըրբազան զործեր, որոնք մեծ խնամքով կը պահուին, բացառիկ տօներու եւ արարողութիւններու միայն սահմանում:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վեհ. Հայրապետի թափօրը, հետեւորդներով եւ հիւրերով, կ'ուղղուի դէպի վանքին դերեզմանոցը:

Մխիթարեան Հայրերու եւ Ս. Ղազարի վանքի համօրէն բարերարներու յիշատակին՝ հողեհանդիսաւ ծայր կ'առնէ, նախապահութեամբ Վեհ. Հայրապետին: Արարողութեան ժամարարն է Գրչ. Բարդէն Սրբգ. Ապատեան:

Այս դերեզմանոցին մէջ, Մխիթարեան Հայրերու կողքին, եկած են հանգչիլ նաեւ կարգ մը բարերարներ, որոնց շարքին, ահա՛ թարմ հողակոյտը լուսահոյի Պօպոս

Վեհ. Հայրապետը Ս. Ղազարի ժառանգաւորներուն հետ (15 Մայիս 1970)

Իսպէնեանի, նորակառոյց Ձեռագրատան մեծ բարերարին :

«Միթիթարեան Հայրերը բարերարներն են Հայ Ժողովուրդին — կ'ըսեն ազօթողները — եւ ահա՛, անոնց կողքին՝ ուրիշ բարերարներ, դարձեալ Հայ Ժողովուրդի դանձնելու պահպանումին եւ յաւերժացումին նուիրուած. յաւէ՛տ փառք եւ օրհնութիւն անոնց պայծառ յիշատակին» :

Արեւի վերջին ցուքերուն հետ՝ հիւրերն ալ կը բաժնուին Ս. Ղազարէն, բոցավառ իզներով եւ խորունկ ապրումներու դիտակցութեամբ :

ՓՈՔԻԿՆԵՐՈՒ ՀՆՏ

Վեհափառ Հայրապետը յաջորդաբար կ'այցելէ վանքի աշակերտներու յարկաբաժինը, նորընծայարանը, եւ փոքրիկ ժառանգաւորներու մատրան մէջ, քաջալերական եւ օծուն խօսքերով կը յորդորէ

մեր սանիկները՝ երկիւղած ու մաքուր զգացումներ սնուցանելու իրենց հոգիներուն մէջ, հետզհետէ աւելի սերտապին նուիրուելու համար Եկեղեցւոյ. կը յանձնարարէ մեծ քանք թափել առաքելութիւններով դարդարուելու օրէ օր, ի պատրաստութիւն այն մեծ առաքելութեան՝ որ ապագային պիտի յանձնուի անոնց : Իր հայրապետական օրհնութեան հետ, առանձին նուէրներ ալ կու տայ աշակերտներուն :

Այս յորդորը տես սոյն թերթի վերջաւորութեան, էջ 208 :

Օրուան վերջին ժամերուն, ընթրիքէն առաջ ու ետք, դարձեալ մտերմական հանդիպումներ՝ Վեհափառ Հայրապետի եւ Ս. Էջմիածնէն ժամանող իր շքախումբի Գրչն. Սրբազան Հայրերուն հետ : Կը շօշափուին վանական, եկեղեցական, ծխական, ազգային եւ մշակութային հետաքրքրական հարցեր :

ՀԱՆԴԵՍՆԵՐ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՁ

(14 Մայիս, 1970)

ԱՐՇԱՂՈՅՄԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ

Վեհափառ Հայրապետը կը սիրէ, առաւօտեան աղօթքնեքն ետք, կանուխ, չըրջադայել փոքրիկ Հայաստանի ծաղկազարդ պարտէզին մէջ, նոճիներու խորհրդաւոր ճանապարհով, կանպիւլ պահ մը՝ Լորտ Պայրընի բլուրին առնթեր, քայլել Լիտույի հանդիպակաց արեւաշող ուղիով, մինչ արեւն հալել ափ մը բարձրացած է հորիզոնին վրայ:

Գրպծ. Արքահայրն եւ ուրիշ վարդապետներ կը փութան իր չուրջը, դիտելու լճակին ծիծաղկոտ ալիքները եւ լուսաշող Վենետիկը, որ բացառիկօրէն ձօտ կը տեսնուի այս առաւօտ: Բայց անոնք կը խորհին ուրիշ լիճք մը մասին, հեռաւոր ուրիշ կղզեակի մը մասին, որ ամէն օր՝ արշալոյսին հետ՝ կը զծաղրուի ամէն Միթիթարեանի սրտին մէջ... Հեռաւոր Աւետան է այդ լիճքը, իր մենաւոր սուրբ կղզիով ու վանքով, ուր Միթիթար երկնեց իր զաղափարականը...:

Բաղաքապետական շուքմակոյիլը հասած է արդէն. առաւօտեան ժամը տասն է՝ Վեհափառ Հայրապետը, իր չախումբով, պաշտօնական այցելութիւններ պիտի տայ Վենետիկի իշխանութիւններուն:

ՊԱՇՏՏՈՆԱԿԱՆ ԱՅՑՅԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առաջին այցելութիւնը՝ Վենետիկի Ամենապատիւ Պատրիարքին Աթոռանիստ եւ Մայր Եկեղեցի Ս. Մարկոսի տաճարին կը տրուի: Վեհ. Հայրապետին կ'ընկերանան Ուխտիս Ընդհ. Արքահայրը՝ Գրպծ. Հմայրակ Վարդ. Կէտիկեան, Գրպծ. Կարապետ Եսսիկ. Ամատունի՝ Առաքելական Եքսարք Ֆրանսայի Կթղ. Հայոց, Վեհափառի չախումբին անդամները, այլ վարդապետներ:

Ս. Մարկոսի տաճարի մուտքին կանգնած է աւազերէց Սարկաւաղապետ եւ Գլուխ Պատրիարքական Կղերին՝ Գրպծ.

Ճիւղեկիւիէ Աքարփա (Ամադա. Պատրիարքն ու Փոխանորդ Եպիսկոպոսը բացակայ են, որովհետեւ Վենետիկեան եռանասանդիկ համայն միւս եպիսկոպոսներուն հետ՝ համալուծարի նստած են, քանի մը օրէ ի վեր, Վենետիկէն հեռու քաղաքի մը մէջ. այնուհանդերձ, ի յարդանս Վեհափառին, յաջողած էին դալ կայարան, ընդառաջ), չըջապատուած ուրիշ Կանոնիկոս Գերայրկելիներով, որոնք հանդիսապէս կ'ողջունեն Վեհ. Հայրապետն ու չըքախումբին անդամները կ'առաջնորդեն ոսկեղէն տաճարին դիմաւոր խորանը, ուր Վեհ. եւ հետեւորդները կ'աղօթեն երկիւզածօրէն. կ'անցնին դիտելու տաճարին շքեղ դանձերը. կը տրուին կարեւոր բացատրութիւններ. հուսկ՝ Վեհափառը կը ստորագրէ ոսկեմատեանին մէջ ու կը փոխանակէ նուէրներ:

Երկրորդ այցելութիւնը կը տրուի Նահանգապետ-Կուսակալին՝ Մեծ աշարդ Տիար Ճիւղանին Նիքոսիայի, որ մեծ սիրով կ'ընդունին Վեհապետն եւ Հլերները, ու երկար կը խօսակցին, մանրամասնօրէն ներկայացնելով Վենետիկն ու անոր բաղձակահիւ հարցերը: Պատուամիտութիւն ու նուէրներ կը փակեն այս շատ մտերմական այցելութիւնը:

Երրորդ այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ Յուստինեան պարտի շքեղ դահլիճներուն մէջ, ուր Վենետիկի Բաղաքապետը՝ Ճրտ. Ճիւղանին Փաւարեթթոյ Փիսքա, մեծ գուհուսկութեամբ, իրեն ու Վենետիկի պատուի կը համարէ՝ յարգանք մատուցանել Վեհ. Հայրապետին, եւ Վեհափառի անձին մէջ՝ բոլոր Հայութեան, որ կը վայելէ ջերմ համակրանքը Վենետիկի, դաբերէ ի վեր:

Վերադարձի ճամբուն՝ դէպի Ս. Ղազար (կէսօրն անցած է արդէն) հախրեմ այցելութիւն մըն ալ կը տրուի Ս. Գէորդ կղզիի պատմական եկեղեցիին եւ հոն բնակող Բենեդիկտեան կրօնաւորներուն. ասոնք՝ բացառիկ հրճուանքով Ալը կը համբուրեն Վեհ. Կաթողիկոսին, որ իրենց համար խորհրդանշին է, ահա՛, Արեւելիի քրիստոնէութեան եւ մարտիրոս

Հայաստանի սուրբ հաւատքին: Կը խոտանան ջերմ աղօթքներով հայցել պայծառութիւն՝ մանաւանդ Հայ Եկեղեցւոյ, համայն քրիստոնէական Եկեղեցիներու միասնութեան հեռանկարով: Վեհափառ Հայրապետը կը լուսանկարուի հայերէն հին արձանագրութեան մը կողքին, որ միակ մնացորդն է այն բաղձաթիւ յիշատակներէն ու թերեւս նաեւ խաչքարերէն, որոնք զոյուծիւն ունէին, ժամանակին, այդ կղզիին մէջ, երբ հոն էր Հայոց զերեզմաննոցը:

ՀԱՆԴԷՍ՝ ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԵԼԵԱՆԻ ՄԷՋ

Վենետիկի եւ չրջակայքի հայութիւնը արդէն իսկ տեղ գրաւած է Մուրատ-Ռափայէթեանի թիւիփուկան հայկազարդ դահլիճին մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ մեծաւոր հանդէս՝ Ի պատիւ Վեհափառ Հայրապետին:

Երէկուան տօնակատարութիւններուն մասնակցող հիւրերէն ու խալաճայ դահլիճի պատուական ներկայացուցիչներէն դատ, բաղձաթիւ այլ ազգայիններ փութացած են Վենետիկ, մասնաւոր հրաւերով, նոյնիսկ հեռուր քաղաքներէ:

Կէսօրէ ետք, ժամը չորսուկէսի տօնները, խանդավառ ծափողջներու մէջ, ՎԵՏ. Հայրապետը, իր չբախումբով, մուտք կը գործէ հանդիսասրահ:

Հայրապետական մաղթանքը, «Ամէն Հայի սրտից բղխած», Կոմիտասեան դաշնաւորմով, կ'երգէ վարժարանին երգչախումբը. յոտնկայս կ'ունկղզներ բոլորը, քաղցր երկին խառնելով սրտաղեղ աղօթք մը:

Կը յաջորդէ վարժարանին խանդավառ քայլերգը, «Քաջաց գեմի յաղբութեանց», որմէ ետք՝ Տեսուչ Հ. Սերորէ Լրդ. Արքեպիսկոպոս կ'ուղերձէ:

«Վեհափառ Տէր.

Առաւսիկ, պաշտօնական ընդունելութիւններէ եւ հանդիպումներէ վերջ, իբրեւ Հայր հաւաքաւ կաց, որդիներով շրջապատուած, մեր ընտանեկան յարկին մէջ հաւաքուած իմք:

Մեր երկու ամսեայ բարեբարներու՝ Մուրատի եւ Ռափայէթի կերտած լոյսի եւ տոնային հարազատ

մշակոյթի այս տանքը, իր գոյութեան մէկուկէս դարու երկար պատմութեան ամենապայծառ եւ պատմական օրերէն մէկը կ'ապրի, ընդունելով Ջեզ իր խոնարի կամարներուն տակ:

Բառ եւ բացատրութիւն գտնել կարելի չէ դեռ այսօր, այս պատմական իրադարձութիւններուն իսկական տարածութիւնը տեսնելու եւ նկարագրելու համար:

Բարի՛ եկա՛մ, Վեհափառ Տէր, Սուրբ Էջմիածնէն եւ Ս. Պետրոսի շիրիմէն նոր յոյս եւ քերտութիւն բերելով մեզի: Ձեր հայրական գալուստը բոլոր քանկաքեր ու շնորհաքեր ըլլալ բոլորիս համար:

Այսօր, աւելի քան երբեք, Ձեր վեհ անձը շողջուն խորհրդանիշն է Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ, որ աւելի քան տասնօրք դարերու արհաւիրքներով եւ փորձիկներով ծանրաբեռն՝ խաւարի եւ արիւնտ ճամբէն քայլելով, Ս. Աւետարանի քրիստոսապաշտի լոյսը անշէջ պահպանեց եւ մեզի աւանդեց, սկսեալ տիեզերահռչակ ճախնաց՝ աստուածատես մեր Հայրապետներէն մինչեւ Ձեր Սուրբ Օծութիւնը:

Թող հրնուին երանեալ մեր Հովուապետներու սուրբ հոգիները, եւ ամենց հետ, ճշմարտութեան ծառայ եւ քարոզ՝ Մեծն Միտրքաթի լուսալիկ հոգին, իր հետ՝ սրբութեամբ եւ գիտութեամբ երեւելի իր որդիներուն հոգիները, ինչպէս այսօր ցընծաղից կը հրնուին մեր սրտերը:

Ճշմարտութեան, եղբայրութեան եւ աւետարանական կատարելալ սիրոյ մեծագոյն յաղթանակին արշալոյսը կ'ապրինք. այս օրերու պատմական մեծդի իրադարձութեանց երջանիկ դերակատարն է՛ Գուգ, Վեհափառ Տէր, եւ մեմք՝ բախտաւոր ահնաւանդ հայ սերունդ. այս յաղթանակը ամբողջութեամբ շահեցան մեզի համար մեր միլիոնաւոր նահատակ Հայրերը, իրենց մահուր եւ անարատ արիւնով, հաւատքի եւ հայրենիքի վկանք կանգնելով՝ երկնքի եւ երկրի առջեւ: Փա՛ռք մեր սուրբ Հայրերուն, փա՛ռք մեր Նահատակներուն:

Երէկ՝ Ս. Ղազար, այսօր՝ Մուրատ-Ռափայէթեան, որ երկարածգումն է առաջինին, Ձեր շնորհաքերի այցելութեամբ նուիրագործուեցան անգամ մը եւս:

Ամսեայ բարեբարներու անունով կանգնած այս վարժարանը, նազարաւոր հայ մանուկներ՝ իր հովանիին տակ՝ կրօնի եւ հայրենիքի բոցերով իրարէն եւ հասունցուցած է, որպէսզի յետոյ ամեն մտենե ազգային պատասխանատու պարունակներուն մէջ. անոնցմէ՛ շատեր՝ անցեալին եւ ներկայիս՝ գիտութեան, գրականութեան, գեղարուեստի, ընկերային ու բազմաբնուի ուրիշ բազմապիսի ասպարէզներուն մէջ՝ փայլուն ծառայութեամբ մեր ժամացած են արդէն հայ հանճարի տոնարին մէջ դասաւորուելու:

Վեհափառ Տէր, Ձեր շուրջը օղակ կազմող այս կայտառ հայորդիներն ալ, բազմաութեան փունից մը՝ հայ սփիւռէն, վաղուան հասուն եւ գիտակից

Հայերը պիտի դառնան, Ազգը պիտի ըլլան, բոլորանուէր փարած ու նուիրում՝ իրենց նախորդներու վտեմ գաղափարականին, իրենց Հայրերու աստուածատուր կրօնին, եւ դրախտավայր ծաղկող մեր նոր Հայրենիքին:

Օրինեալ ըլլալ նրկնաւոր Հայրը, որ աստուածօրէն օրինեց՝ մեր օրերուն: Ամենայն Հայոց Հայրապետը. այն օրհնութեամբ, զոր Դուք ստացաք, Վեհափառ Տէր, օրհնեցէք համայն հայ ժողովուրդը, մեր սիրելի Հայրենիքը, լուսաւորող միջոցաւ Տունը, եւ հայ մշակոյթի այս ակուրը՝ Մուրատ-Ռաֆայէլեան վարժարանը:

Տեսուչ Հօր խանդավառ խօսքերէն ետք: զեղեցիկ արտասանութիւններու եւ հայրենասիրական երկերու օղակ մը կը ընդլայնուի, խանդավառ ու շատ յաջող իրազդեմով. մասնաւոր զնահատանքի կ'արժանանայ վարժարանին «Սայաք-Նովա» նուագախումբը, ստեղծելով բացառիկ ուղեւորութիւն:

Ահա հանդէսին յայտադրեր.

- 1.- «Ամէն Հայի սրտից բոլսած» խմբերգ, նուագախումբի ընկերակցութեամբ.
- 2.- Քաջաց զենիկ յաղթութեանց», քայլերգ վարժարանին, զանազակ ընկերակցութեամբ, երաժշտ. Ա. Փոնցիլաբուշի.
- 3.- Ուղերձ Տեսուչ Հօր.
- 4.- Ալիշանն «ի փոխումն Լուսաւորչին» - կ'արտասանէ՝ Արթուր Քեօշեան, լիկէտնի դ. աւարտական դասարանէն.
- 5.- «Իմ երեսան» (ես քո գրկում), խմբերգ, խօսք՝ Միլլա Կապուտիկեանի, երաժշտ. Վ. Կոստյանի.
- 6.- Լիւնարեանց «Աստուածամար» - կ'արտասանէ՝ Յակոբ Մարտիրոսեան, համալսարանական ուսանող (Փառսովայէն):
- 7.- Լիւնար հայրենի - խօսք՝ Վ. Արամեանի, երաժշտ. Ա. Մերանդուլեանի, նուագախումբի ընկերակցութեամբ՝ կը մենեղէ Հ. Ռաֆայէլ Անտոնեան, որ յաջողութեամբ կը զեկափարէ նաեւ բոլոր միւս երգերը.
- 8.- Յովի. Թումանեանէն «Լուսաւորչի կանթիլը» - կ'արտասանէ Յակոբիկ Սպորձեան, նախադասարանական դ. դասարանէն.
- 9.- «Հայրենիք» (Դաւիթ, ագաւ), խմբերգ, խօսք՝ Ս. Գրիգորեանի, երաժշտ. Ա. Այվազյանի.
- 10.- Վախան Թէլեքեանէն «Եկեղեցիմ հայկական» - կ'արտասանէ Վառժ Միլիքեան, լիկէտնի բ. դասարանէն.
- 11.- «Երեսանի գիշերները», խմբերգ, խօսք՝ Աշոտ Գրաշի, երաժշտ. Ա. Դուրախանեանի.

12.- Վեհափառ Հայրապետի խօսք, օրհնութիւն եւ նուէրներ.

13.- «Երեսան-Երեսունի» խմբերգ, խօսք՝ Պարոյր Սեւակի, երաժշտ. Կղար Յովհաննիսեանի:

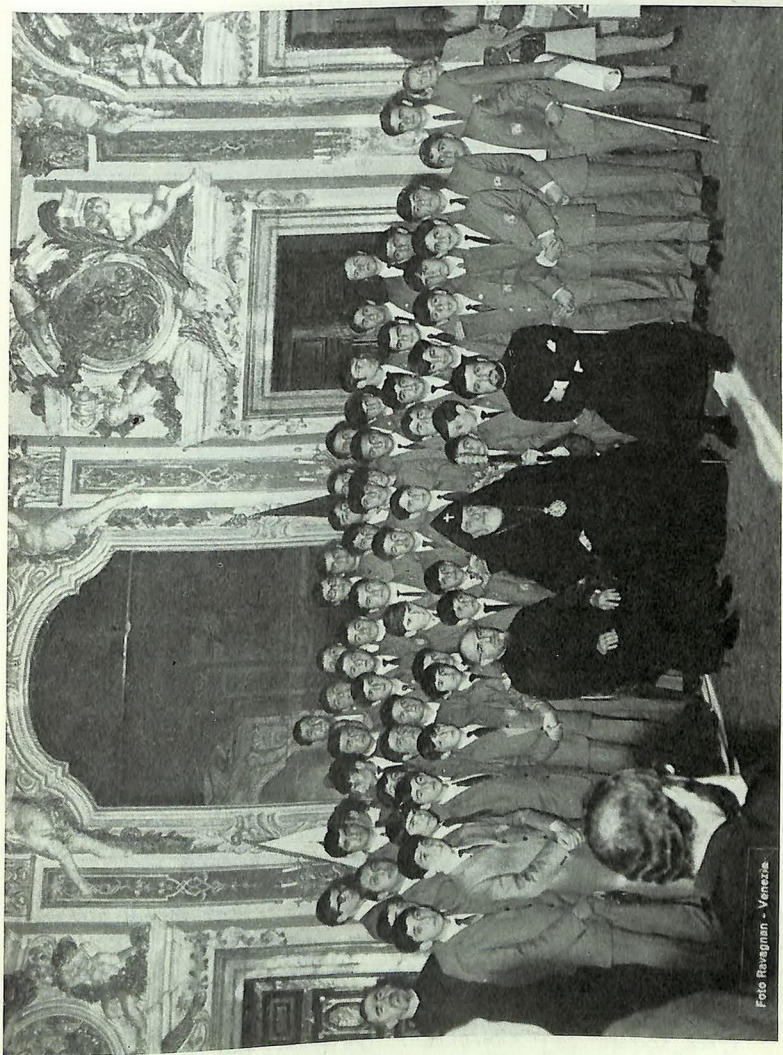
Հանդէսի վերջաւորութեան, Վեհափառ Հայրապետը մեծ յուզմամբ խօսք կ'ուղղէ աշակերտութեան. ու զնահատելով անոց սիրագիւղ եւ խանդավառ արտայայտութիւնները, կը յորդորէ զազափարակներէ մը նուիրագործումով՝ զեղեցիկացնելու եւ անմահացնելու իրենց կեանքը՝ այս երկրիս վրայ, զերազոյն խմատ մը ապու իրենց կեանքին. ծառայելով հայութեան, հայապահպանութեան, եւ Հայաստանի իրենց քոյրերուն ու եղբայրներուն նման՝ նուիրուելով Հայրենիքի յարատեւ ծաղկումին, մշակոյթի եւ գիտութեան բոլոր մարզերուն մէջ, ինչ որ մասններու եւ երկիրներու մէջ ալ զանաւուն:

Կը փակէ իր խօսքերը՝ վերստին զնահատելով Վարժարանին զատախարակ Հայրերու անձնանուէր զործունէութիւնը, օրհնելով բոլոր աշակերտներն ու բոլոր ներկաները, բոլորին բաշխելով նուէրներ. կրճաքնան մը՝ ամէն մէկ աշակերտի, որոնք յարգանքով կը համարեն Վեհափառ Կաթողիկոսի Ս. Աջը:

Վեհ. Հայրապետի ձառը ամրադրութեամբ կը հրատարակուի սոյն թերթի վերջաւորութեան, էջ 208:

Հանդէսը կը փակուի երեսան-Երեսունի խմբերգով, զոր մեծ ուղեւորութեամբ կ'երգեն վարժարանին աշակերտները, «Սայաք-Նովա» նուագախումբին շատ յաջող ընկերակցութեամբ, բուն ծափերու մէջ, արցունքներ խլելով նոյնիսկ Հայրենիքէն եկող հիւրերու աչքերէն:

Հուսկ, նոյն դահլիճին մէջ, յիշատակի լուսնկաւորներու ուրախ պահէն ետք, տեղի կ'ունենայ պատուատրութիւն, որուն կը մասնակցին՝ բացի հայ հրաւիրեալներէն, իտալացի բաղմամբի հիւրեր, եկեղեցական ու քաղաքական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, ներկայացուցիչներ, ծանօթներ, բարեկամներ, որոնք բոլորն ալ անխառն հիացումի եւ համա-

Վ.Է.Է. Հայրապետյանի աշակերտությունը և դատարանի Հայերեն հիմն (14 Մայիս 1970)

Վեհափառ Հայրապետը Վեհեփոխիկի
կայարանին մեջ:

կրանքի անկեղծ արտայայտություններ
կ'ունենան Վեհափառ Հայրապետին հան-
դէպ եւ զեղեցիկ տալանություններով կը
բաժնուին:

Յուզիչ է Մուրադ-Ռափայէլեանէն մեկ-
նումի պահը: «Փոքրիկ Հայաստան մըն ալ
այս է — կը զոչէ Վեհափառ Հայրապետը,
չողմամակոյկ մտնելու տեսն — քող Տէրը
անսասան պահէ այս Հաստատութիւնը եւ
այս խանդավառ ու հայոցի աշակերտնե-
րը»: Վեհափառը կ'ողջագուրուի Տեսուչ
Հօր հետ, եւ անմիջեւ ծափերու մէջ, իր
շքախումբով, կը մեկնի զէպի Ս. Ղազար:

ՄԵԿՆՈՒՄ

(15 Մայիս 1970)

Մեղմ, շատ թեթեւ անձրեւ մը կը մա-
ղէ, այս սառուտ. տխուր է երկինքը. ամ-
պամած... Մեկնումի յուզումն ու եռու-
ղեղը տիրած է վանքին մէջ: Յիշատակի
վերջին խմբանկարներ կ'որսան լուսանը-
կարիչ Հայրերու ոսպնեակները, դուր-
դուրանքով եւ շտապով:

Հայոց կղզիի պատմութեան րացադիկ

թուականներէն մէկն է. ոսկեղէն էջ մը,
երէկ րացումած, այսօր կը փակուի. րաց,
բոլորիս սրտերուն մէջ՝ անկա միշտ կը
մնայ րաց ու պայծառ. մանաւանդ երբ
Գեղարդի սուրբ Խաչքարը կը մնայ Ս.
Ղազար, կարծէք՝ երկարելու եւ յաւեր-
թացնելու համար Վեհափառ Հայրապետի
այցելութիւնն ու ներկայութիւնը այս-
տեղ:

Առաւօտեան ժամը տասին, շքախումբը
կը հասնի կայարան, որու վարիչ վերին
տնօրէնութիւնը, իր բոլոր անձնակազմով,
պաշտօնական ընդունելութիւն ու պատիւ-
ներ կազմակերպած է. դարձեալ դրօշա-
դարձ է ամբողջ կայարանը. ծաղիկներ՝
ամէն կողմ: Երկար դորդուղիով կ'առաջ-
նորդուի Վեհ. Հայրապետը մինչեւ մեծա-
րանքի դահլիճ, ուր կ'ընդունի վերջին
յարգանքը՝ եկեղեցական ու քաղաքական
բարձրաստիճան անձնակազմութիւններու
ներկայացուցիչներուն: Միարանութիւնը
հաւաքուած է Վեհափառին շուրջ. ներ-
կայ է Մուրադ-Ռափայէլեանի տեսչական
կազմն ու աշակերտութիւնը, իրենց շքա-
դարձ դրօշակով. եկած են նաեւ համա-
կիր իտալացիներ, որոնք օրաթերթերէն
տեղեկանալով Վեհ. Հայրապետի մասին,
կը համարժեցան Վեհին Ս. Աջն համբու-
րել եւ նոյնիսկ յիշատակի խաչիկ մը կամ
մետալիկ մը հացել ժպտաղին:

Ուխտիս Ընդհ. Աբրահայրը անդամ մը
եւս ջնքմ շնորհակալութիւն կը յայտնէ
Վեհափառ Հայրապետին, յանուն բովան-
դակ Միարանութեան, այս բերկրալի այ-
ցելութեան, եւ այդ առիթով՝ բոլորիս
պատմաւած հոգեկան անխառն հրճուան-
քին համար: Կը մաղթէ յաջող ուղեւորու-
թիւն զէպի Միւրան, եւ յաջորդաբար՝ զէ-
պի Ֆրանսա, հուսկ՝ զէպի Ս. Էմիլիան,
տանելու մեր սրտադին ողջօյնը եւ համ-
բոլրը՝ Միածնի Իշման լոյս խորանին եւ
միւս խնկիլի սրբավայրերուն Հայրենիքի:

Վեհ. Հայրապետին հետ զէպի Միւրանոյ
կ'ուղեւորին Գրչ. Հայկազուն Արքայ. Աբ-
րահամեան, Գրչ. Բարդէյ Արքայ. Ապա-
տեան, Գրչ. Զօհն Եպսկ. Տէր-Յակոբեան,
Հոգչ. Գաւաղանակիր Նարեկ Վրդ. Շա-

Վեհ. Հայրապետը կը պատգամէ՝ Մուրատ-Ռափայէլեան Վրժ-ի մէջ (14 Մայիս 1970)

քարեան, Հոգւ. Մեսրոպ Վրդ. Գրիգորեան՝ հոգեւոր հովիւ Վիեննայի Հայոց, Տիար Պարգեւ Շահապեան, Տիար Ստեփան Սրապեան, Տէր եւ Տիկ. Օննիկ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Գաւուքեան. Մխիթարեան միտրաններէն՝ Հ. Սամուէլ Վրդ. Արամեան, Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան, Հ. Յարութիւն Պղտիկեան, Հ. Ռափայէլ Անտոնեան:

Մեկնողներու շքախումբը արդէն տեղ է դրաւ՝ չողեկառքին մէջ. ժողովուրդը զուարթ խունեւում, անդամ մը եւս կը փափաքի տեսնել Վեհ. Կաթողիկոսը, որ անոյշ ժպիտով ու զոհունակ՝ կ'ըլլէ պատուհան, կ'օրհնէ. Մուրատ-Ռափայէլեան-

նի աշակերտները կ'երգեն «Բամ. փորտան», «Երեւան-Երեւունի»: Զինուորականներ բարեւի են կեցած:

Վերջին պահն է. լուսեան մէջ՝ կը սկսի հայրապետական մայթանքը, «Ամէն Հայի սրտից բղխած... երկա՛ր կեանք տո՛ւր Հայրապետին... երկա՛ր օրեր... Տէ՛ր, ամասան պահի՛ր դու միշտ...»:

Կը մեկնի՝ չողեկառքը. ծափեր կը հնչեն, սպիտակ թաշկինակներ կը ծածանին, յոյսեր կ'արծարծին:

Գնա՛ց Վեհափառը... մնաց Խաչքաւը...:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԵՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ